

1923. sept.

Looduskaitse arengust

Meie vranemate looduse tunnetus oli suures osas abstraktsed. Loodusest sõltuvus ja looduslahedus tõi siia selle.

"Puhad" puud, hiiud, allikad. Jatun (^{oli mees} s.)

Sellis oli elamoodi, ökoloogiline pildur.

Metsahaldjate, vetevalimude eestseisumise →

Pühajõe mäss (1642). Tamed ja lindude

tundumise, looduse "märkide" tundumise

(ilma ennustamise, mulla selbimise, kauri koht, nultist rohtu lõve vastu jms, pillal alustada nulle kulvi) + muinasjuttude mägede, orgudest, kividest.

Seda pärandit oleme teadlikult kaotanud ja säilitanud; see võib meid praegu looduskaitsetuses aidata.

Teadliku looduskoin algusest

Seda valustab ette loodusteaduste areng.

Karl Ernst Baur (1792-1876) - embrüoloog
rajaaja, Tartu Ülikooli kateedri ja õppejõud -
Peipsi ja Läänemere uurija (1851-58), kalavarude
kaitse kaitse - [Tartu Toomk. haldajana].

Aleksander Middendorff (1815-1894), ema poolt
estl päritolu, Siberi ja Kaug-Ida, ^{Põhja} uurija,
Tartu Ülikooli kateedri - looduskoin suur
propageerija, rajas Hellenurme (Välja raj.) ja
Pööravere (Länu raj.) pargid, Hellenurme loodus-
muuseumi.

Akadeemik Gregor Helmersen (1803-1885), Tüükooli
kateedri, Eesti rändrahnude uurija
(koos akadeemik Fr. Schmidtiga (1832-1908), P. Eesti
tammiku uurija, Siberi ja Kaug-Ida uurija) ja rajas
teaduse lojaid ja rändrahnude kaitse.

Saksa botaanik Hugo Conventz (1855-1922) - Euroopa
lk "isa" - loodusemälustate kaitse tulme põhijendaja,
Peipsi loodusemälustate hooldusteenistuse juht - loomene rändrahn
arvan Euroopas sel ajal.

1913. a. Bernis said kokku Smeernka
(Yellowstone rahvuspark 1872) ja Euroopa
looduskaitse - siigilased, loodusharulduste kaitse
innustajad. J. Borodin ja koostööna võtsid
Venemaalt osa.

Vene looduskaitseisaks - akademik

Ivan Borodin (1847-1930), kelle lähtis raamat
(Сохраним природу)

"Охрана памятников природы" ilmus 1910. a.

Tartu Ülikooli Botaanika-aiia väljaannetes.

Oli Vene Botaanikaseeltsi aseataja ja president.

Kupffer - (Tartu õppimise, lootes Riias) oli traditsioon
looduskaitse alusepanija Baltimaail ja Venemaal tldst.

Eesti maarahvas puutub enamikordsest
loodusmuutega eistikuulus kirjastuskeeku-
teharalt Ofo Wilhelm Masingu „Puhkapäeva
Vahke-lugemised” - 1818.a.

Sis tulu

Fr. P. Kuntjvaldi, Ma-ilm ja mõnede mis seal
sae leida on (1848-1849) ja tema publitsistika
(Aruküla koopad; Võru kasepuiestee).

J. V. Jannseni: „Perno Postimees” ja
„Eesti Postimees” (hinde kartus, prieste kartus, Tartus)

Selle aja suurim küja ka looduskaarte mõtte alal
oli Estmaal C. P. Jakobson - tema „Kooli lug-
mise raamat”, „Seadus ja Seadus põllul” (1869)
kõne Pärnu põllumehete Selfis „Lisä mehaad” Sakala lood. 25. III 1878
= linnud-põllumehete toora, mehaad kartus (nr. 4)
loodus ja põllumehete (võr. hotajana, kühik).

20. saj. algul ilmurad juba Eesti Seadlased,
kes hakavad toia võtma lk küsimustes:
Jaan Saar, Henrik Koppel, Johannes Piiper, Mihkel Põll,
Taavet Rootmaa, Jaan Depmann jt.

Esimene looduskaitse alaks Eesti saavad
Vilsandi lähedal asuvad Vaika saared.

Vende hooldajaks - Vilsandi suletorni hooldaja
Artur Toom (1883-1946). See oli (on) merelindude
massilise peitsuse paik, kust kõigiti hünnumune
Riia tekstiilfabriikule ja kondiitritele. 1910. a.

rendis Riia Loodusuurijate Selts Vaika saared
ja sealt keelatakse munade karjamine. Vilsandi
lõnnuüks - Baltimaade esimene looduskaitseala.
Selle tähtsus tänapäeval!

1913. a. ekslootis asutati Saaremaa Looduse-
sõprade Selts, mis aga sõja puhkemisel katkes.
(koolide inspektor Heubneri algatusel, kes andis
ka koolidele lk alase esimese ringkonda).
x x x

1920. aastast peale kuulub juhtiv osa lk alal
Eesti Tartu Ülikoolile. Ülikooli juures tegutses
Loodusuurijate Selts, mis asutati juba 1853
Seal tegutsesid sellised nimeid, nagu prof. H. Koppel,
J. Püper, H. Becker, O. Daniel, A. Mathiesen,
H. Riik, J. Viikberg, V. Ilbaste, F. Buchholz, J. T. Th. Lippmaa.

Piiperi retked Alutaguse metsadesse —

"Pilt ja hääl kodumaa loodusest" - 1925, 1928, 1960, 1974
[Kustas Põldmaa kirjutihted]

A. Mathiesin kavandas esimese looduskaitse-
seaduse projekti (1929), kuid seda ei võeta
vastu. 1935. a. Th. Lippmaa (1892-1943) eff-
rifuusel läheb Eesti kodanline Eesti
looduskaitse seadus, Luuakse Looduskaitse
Nõukogu esitab Th. Lippmaaga, pannakse
ametisse esimene riiklik looduskaitseinspektor
dr. Gustav Vilbaste (1885-1967), kelle kohta
koguneb entusiaste. J. Käs — ökosüsteemi loom.
(1885-1950) koolifüsioloog.

Nõukogu võimude ajal

Lenin - nõukogu ei rajaja, kelle allikija kannavad
üle go dikredi ei alal, kus klassikaline ei +
rahvuspartide, riiklike kaitsealade ja loodus-
ressursside rats. kasutamise ja kaitse kaitse.
Loodi Nõu-Askaanta kaitsealade loomise Asfichani ja
Ilmeni j.t. kaitsealad.

J. Ilbaste (lained), Ornu (eluto loodus)

[J. Käs - (1885-1950) - ökosüsteemi lähenemine,
keolifensöloogia, looduse seoste uurimine.
LHS taaselustamine -

TA Looduskaitse Komisjon

1957 7. juunil - Eesti NSV looduskaitse seadus

ja selle alusel 4 riikliku kaitseala loomine
MN määrusega samal aastal (Vaika, Viidumäe,
Matsalu, Angla) ning hulka osalisi kaitsealasse
Loodi Looduskaitse Valitsus; 1962 - ENSV MN
Metsamajanduse ja Looduskaitse Peavalitsus
ja 1966 a. - vastavaks ministertunnus.

1968 a. 4. nov - asutati E. Looduskaitse Selts

Alates 1965 a. - riiklikud looduseõprade
korkutulekud-iga-aastased
(loomene Saaremaal) -

Töölal Noort Looduseõprade Majas - Tall-s, Tartu,
Pärnu.
Noort looduseõprade korkutulekud üle aasta.